

DÜNYANIN İLACINI ÇÖPE ATIYORUZ

Ecz. Vildan ÖZCAN

ATIK İLAÇ HAREKETİ

Temmuz 2009'da İzmir Eczacı Odası'nın proje sahipliğinde, İzmir Kalkınma Ajansı ve Türk Eczacıları Birliği (TEB) eş finansörlüğünde başlatılan "Evsel Atık İlaç Toplama ve Bertarafı Projesi" 9 aylık faaliyet süresini tamamladı. İzmir ilinde yürütülen proje ile, toplumda evsel ilaç atıklarının potansiyel zararları konusunda farkındalık yaratılarak, evlerde kullanılmayan veya miadı dolan atık ilaçların eczanelerde kurulan özel bir sistem aracılığı ile geri toplanması ve güvenli bir şekilde bertaraf ettirilmesine yönelik bir sistem kurulması hedeflendi.

T.C. Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü, Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi ve Ege Çağdaş Eğitim Vakfı (EÇEV) proje ortağı, EDAK Ecza Kooperatifi proje iştirakçisi, Buca Belediyesi ise sponsor olarak projeye yer aldı.

Projenin bir ayağını; toplum sağlığını, çevre sağlığını ve bunun bir getirisi olarak geleceğimizi tehdit eden evlerimizdeki atık ilaçların neden olduğu tehlikelere dikkat çekilerek, bu atıkların güvenli bertarafına ilişkin çözüm yollarının sağlanması oluşturuyordu. Bu kapsamda; eczane vitrinlerine asılan afiş ve broşürler ile ulusal basında çıkan haberler, sağlık danışmanlığı kimliklerini halkı/hastalarını akılcı ilaç kullanımı yönünde bilinçlendirmeye çalışan ve eczanelerine koydukları atık ilaç kutuları ile geri toplama sistemine önemli bir destek sağlayan gönüllü eczacılar, geleceğimiz çocuklarımız için okullarda gerçekleştirilen eğitimler projenin hedeflerine ulaşmasında önemli roller oynadı.

Projenin diğer ayağını ise veri analizleri oluşturdu. Sadece İzmir ilinin belli bölgelerinde sınırlı sayıda yapılan bu projeye bile, atık ilaçlarını eczanelere geri getiren hastalara yapılan anketler ve toplanan atıklar üzerine gerçekleştirilen veri analizleri sonucunda ilaç sektöründe elde edilmeye çalışılan

tasarruf tedbirlerine farklı bir pencereden bakılmasına imkan sağlayacak, ülkemizde akılcı ilaç kullanımını bilincinin oluşturulması ve evsel ilaç atıklarının minimal seviyelere çekilmesine ilişkin politikalara yön verecek nitelikte çıktılar elde edildi. Bu veriler söz konusu uygulamanın tüm Türkiye'ye yaygınlaştırılmasının ne denli önemli olduğunu gözler önüne serdi.

Projeye İzmir ve çevresinden 190 çevre dostu eczacımız destek verdi. Proje süresince bugünkü piyasa değeri yaklaşık 500.000 TL olan 35.000 kutu ilaç bu gönüllü eczanelere getirildi. Getirilen ilaçların %70'inin kullanım süresinin dolduğu, %45'inin ise ambalajları dahi hiç açılmadan atıldığı ortaya çıktı. En fazla atılan ilaç grubu ise kardiyovasküler sistem hastalıkları için kullanılan ilaçlar.

Sempozyumla Bilgiler Paylaşıldı

20.03.2010 tarihinde Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen "Atık İlaç Hareketi Projesi Kapanış Sempozyumu"nda, proje katkı koyan tüm kurum ve kuruluşlar bir araya gelerek kamuoyuna ve ilgililere projeden edinilen bilgi ve deneyimleri tüm detayları ile aktardılar. Atık ilaçların çevre ve insan sağlığına zarar vermeden bertarafının kalıcı çözümler ile sağlanması, Atık İlaç Hareketinin en doğru ve işler biçimde Türkiye'de nasıl yaygınlaştırılabileceği gibi konular tartışıldı.

Sempozyum iki oturum halinde düzenlendi. "Eczacı Örgütlerinin Çevre Sorunlarına Bakışı"nın ele alındığı, oturum Başkanlığını Ecz. Nihal Esin Gürsoy yaptığı birinci oturumda; T.C. Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdür Yardımcısı Hanifi Özbek, Türk Eczacıları Birliği Merkez Heyeti Başkanı Ecz. Erdoğan Çolak, İzmir Eczacı Odası Başkanı Ecz. Tuncay Sayılkan, Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Varol Pabuççuoğlu ile EDAK Ecza Koop. Yönetim Kurulu Başkanı Ecz. Vecihi Özerdemli konuşmacı olarak yer aldı.

Oturum başkanlığını Proje Koordinatörü Ecz. Şule İlkurşunlu'nun yaptığı sempozyumun öğleden sonraki 2. oturumunda ise "Atık İlaç Hareketinin Sonuçları, Sürdürülebilirliği ve Gelişiminde Sorumluluk, Paydaşlarının Rolü" konusu irdelendi. Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Levent Üstünes, Doç. Dr. Hande Güner Orhan, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Atık Yönetimi Daire Başkanlığı'ndan Şube Müdürü Kemal Kurusakız, TEB Genel Sekreteri Ecz. Özgür Özel ve Türkiye İlaç Sanayi Derneği'nden Neşe Eriş konuya ilişkin görüşlerini tüm katılımcılarla paylaştı.

"ATIK İLAÇ HAREKETİ" NASIL SÜRDÜRÜLMELİ?

İlaçların kullanım sürelerinin dolması, doktorun ilaca devam etmemesi veya başka bir ilaçla tedaviye başlaması, hastanın kendini iyi hissetmesi, advers ve alerjik reaksiyon, hastanın ölmesi, hastanın ilacı bırakması veya doktorların çok fazla ilaç yazmaları gibi nedenlerle ilaçlar kullanılmıyor ve atık ilaç kategorisine giriyor. Bu atık ilaçlar ise çocuklarımız, toplumumuz, çevremiz ve ülke ekonomimiz açısından ciddi sorunlara neden oluyorlar. Atık ilaçların yarattığı sorunlara ilişkin toplumda farkındalık yaratılması elbette çok önemli, ama daha önemli ve öncelikli olan farkındalığa sahip kesime kullanılmayan, miadı geçmiş, bozulmuş ilaçlarını çöplere, lavabolar ve tuvaletlere atmaktan başka bir çözüm yolu sunabilmek.

Bu nedenle, sadece yerel yönetimlerin değil, farmasötik ürünün yaşam döngüsü içinde etkin rol oynayan tüm aktörlerin doğru bir biçimde konumlandırıldığı farmasötik atıkların geri toplanmasına yönelik YENİ BİR sistemin kurulması bir zorunluluktur.

Geçmişten gelen kötü tecrübelerden edinilen çıkarımlar doğrultusunda bugün farmasötik ürünlerin üretim aşamasındaki, "KONTROLLÜ ATIK YÖNETİMİ" tüm ilaç sanayi tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde işler durumdadır. Ancak burada düşünülmesi

gereken, ilaç sanayinin ürettiği atığın nerede başlayıp nerede bittiğidir. Farklı alanlara baktığımızda “kirleten temizler” mantığı üzerine kurulmuş ve bugün düzgün bir biçimde ülkemizde de işlerliği kanıtlanmış pek çok oluşumdan söz etmek mümkün. Türkiye Taşınabilir PİL Üreticileri ve İthalatçıları Derneği Türkiye’de kullanılmayan pil atıklarının toplanması ve bertaraf edilmesi için üyeleri adına projeler yürütmekte ve ürünün üreticisi olarak gereken sorumluluğu almaktadır. Ambalaj atıklarının toplanması yönetmeliği ile oluşturulan ÇEVKO yine bu çerçevede yapılandırılmış başka bir kuruluş. Yurtdışında pek çok ülkede ilaç atıklarının yönetimi de benzer bir anlayışla belli dernek veya örgütün sorumluluğu altında yürütülmekte, sadece fabrika sınırları içinde üretim sırasında ortaya çıkan maddeleri atık olarak görmek eksik bir anlayış olarak tanımlanmaktadır. İlaç herhangi bir meta değil ve üretildikten sonra atık yaratma potansiyeli kaybolmuyor. Bu nedenle “Yenilenebilir Farmasötik Ürün Yönetimi” anlayışı benimsenmeli.

“KAYNAKTAN KAYNAĞA FARMASÖTİK ÜRÜN HAMİLİĞİ”

“Cradle-to-Cradle Pharmaceutical Product Stewardship”

“Kaynaktan kaynağa Farmasötik Ürün Hamiliği”nde hedef doğrudan farmasötik atık üretimini ortadan kaldırmaktır. Bu da farmasötik ürünün yaşam döngüsü içinde etkin rol oynayan tüm aktörlerin bu alanda bilinçlenerek üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesine dayanır. Bunu sağlamanın yolu ise ilgili sorun alanına doğru politika ve doğru önlemlerle ilerleyebilmektir. Başlangıç olarak göz önüne alınması gereken hususlar şu şekilde belirlenebilir;

- Kuramsal olarak, eğer reçete etkili değilse atık oluşur.
- Eğer atık ilacın kalmadığı bir noktaya gelirse, bu tedavinin etkinliğinin arttığını gösterir.
- Neyin kullanılmadığını öğrenmek, tıbbi bakım kalitesini geliştirir.

İşte bu nedenlerle; farmasötik atık yönetiminde gözden kaçmaması gereken ana hedeflerden biri VERİ ANALİZİ’dir. Çünkü veri analizi “gelecekte oluşacak farmasötik atık miktarının azaltılması” açısından bilimsel veriler sağlayacaktır.

MEVCUT UYGULAMALARDAN BAZI NOTLAR

Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, İspanya, Belçika, Norveç, Yunanistan, Portekiz, Polonya, Macaristan gibi ülkelerde farmasötik atık yönetimi yerel/bölgesel/ulusal yetkililerle veya farmasötik/ dağıtım şirketleri/ atık yönetimi şirketleri ile belirli düzey-

lerde ortak bir hizmet olarak yürütülüyor. Alman eczaneleri sağlık atıklarını toplamayı hastalarına bir hizmet olarak sunuyorlar ve ilaç endüstrisi bazı atık şirketleriyle işbirliği içinde eczanelere ücretsiz olan atık toplama sistemlerini sağlıyorlar.

İtalya’da hastalarca getirilen miadı geçmiş ilaçlar ve eczanenin miadı geçmiş ilaçları farklı sistemler çerçevesinde toplanıyor. Hastaların getirdiği ilaçlara ilişkin düzenlemeyi doğrudan belediyeler yapıyor ve eczacıların bu sürece katılımı minimal düzeyde tutuluyor. Atıkların toplanması için bir konteyner çoğunlukla eczanenin içinde ve bazen de dışında bulunuyor. Konteynerlar, sadece belediye görevlileri tarafından atıkları alarak imha bölgelerine götürmek için açılabilir. Eczanelerin miadı geçmiş ilaçlara ilişkin düzenleme ise, eczacı örgütlerinin, toptancı ve endüstri birliklerinin sahibi olduğu bir şirket tarafından organize ediliyor.

Üretici Sorumluluğunda İlaç Geri Toplama Programı (Producer Provided Medications Return Program), Kanada’nın İngiliz Kolombiyası (British Columbia) Eyaleti’nde 13 yıldır sürdürülen atık yönetimi programı. Kar amacı gütmeyen “Tüketici-Sonrası Farmasötik Ürün Yönetimi Birliği (PCPSA)” tarafından sürdürülüyor. Birliğin finansörlerini; Kanada Araştırmacı İlaç Firmaları (Rx&D), Kanada Jenerik İlaç Birliği (CGPA), Kanada Öz Bakımı Geliştirme Birliği (NDMAC) oluşturuyor. Tüketiciler ve eczacılar ilaçların toplanmasında gönüllü ve hiçbir şekilde programın finansmanı katılmıyorlar.

BİZ NEREDEYİZ?

İzmirde yürütülen pilot projeye eşdeğer zamanlı olarak Türk Eczacıları Birliği (TEB) tarafından T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı’na yapılan başvuru ile atık ilaç hareketinin tüm Türkiye’ye nasıl yaygınlaştırılabileceğine ilişkin çalışmalara başlandı. Bakanlık bünyesinde oluşturulan ve sektör bileşenlerinin görev aldığı Atık İlaç Komisyonu’nun yaptığı çalışmalarla konuya ilişkin yeni bir yönetmelik hazırlığı başlatıldı. 2011 yılına kadar çalışmaların tamamlanması planlanıyor. Yapılan çalışmalarda, tüm tarafların doğru bir şekilde organize edilmesi ve yönlendirilebilmesi için kar amacı gütmeyen, sağlam kurumsal temellere sahip farmasötik atık yönetim sürecini yürütecek, “YETKİLENDİRİLMİŞ” bir tüzel kişiliğin oluşturulması öngörüldü.